

446 4

Quinnipiac

Quinnipiac 41-11

2176

891-71

0-71

1894

694
891.77-3

0.49

ԳԵՈՐԳ ԿՐԱՐԻ

(ՍՍՏՔՐՕԳՐԱԿՈՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒԻԹ)

Թարգմանեց

ՅԻՐՈՂԻ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆԵ

133

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Տպարան Մ. Շարաձէի, Նիկ. փող. ա. 21.

Тип. М. Шарадзе, Никол. ул. д. 21.

1894

2011

2003

89171- 4

1402

0 71

սյ.

ԴԵՈՐԴ ԿՐԱՐԻ

(ՕՍՏՐՕԳՈՐՍԿՈՒ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆ)

1002
6382

Թարգմանեց

ՏԻՐՈՒԴԻ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆԵ

Թ Ի Փ Լ Ի Ս

Տպարան Մ. Շարաձէի, Նիկ. փող. տ. 21.

Тип. М. Шарадзе, Никол. ул. д. 21.

1894

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 26-го Ап-
рѣля 1894 года.

ԳԵՈՐԳ ԿՐԱԲԲ

րաբբը ծնաւ 1754
թուի Դեկտեմբե-
րի 12 ին փոքրիկ,
ծովեզերեայ Ալգ-
բօրօ քաղաքում:
Նորա հայրենի
քաղաքի շրջակայ-
քը վայրի ու մռայլ
էր: Տեղացի աղքատ ժողովուրդը չէր պա-
րապուժ երկրագործութեամբ. նորա գործն
էր ձկնորսութիւնն, աւազակութիւնն և
մաքսանենգութիւնը:

Գէորգի հայրը մի ուժեղ և առողջ
ճերուռնի էր և բոլորը նորան յարգում

էին: Իսկ Գէորգն ընդհակառակը վախկոտ ու անշնորհք երեխայ էր և հօրասելով նա չէր կարող մարդ դառնալ: Կըրաբբի երեխաներն ամբողջ օրերով ազատ թափառում էին ծովի ափին, ձուկ էին որսում հօր հետ միասին և նորան օգնում էին ապրանքը մաքսատան մէջ դնելու: Գէորգ Կրաբբը միշտ մտածումնքի մէջ ընկած, դանդաղ, աւելի շուտ խանգարում էր հօրը քան օգնում և այդ պատճառով հայրը միշտ յանդիմանում, դուրս էր անում և նորան յիմար ու անընդունակ էր կարծում: Եւ որովհետեւ ամենքը նորա մասին այդպիսի կարծիք էին կազմել և ոչ ոք էլ նորա վերայ ուշադրութիւն չէր դարձնում, այդ պատճառով Գէորգը կարող էր հանգիստ կերպով հեռանալ, թափառել ամեն տեղ և մտածել ու երազել, ինչքան որ սիրտն ուզում էր: Այդպիսի զբօսանքների ժամանակ նա սկսեց սիրել իւր հայրենիքի ամալի բնութիւնը. նա շատ անգամ այն-

պիսի տեղեր էր գնում, որ ոչ ոք այնտեղ չէր եղել և ժամերով կանգնած լսում էր ծովի ափին խփուող ալիքների ձայնը: Այդբօրոյի շրջակայքում բոլորը ճանաչում էին ծերունի Կրաբբի որդուն և ամենքն էլ ուրախութեամբ իրանց մօտ էին ընդունում նորան: Նա գնում էր աղբատ ու բարի գիւղացիների մօտ, մըտնում էր ձկնորսների հետ ծովի մէջ և լինում էր մաքսանենգների կիսաւերակ խրճիթներում: Նա շատ էր լսում զանազան պատմութիւններ, տեսնում էր ցաւալի տեսարաններ և այդ բոլորը զուր չէր անցնում ամեն բան դիտող տղայի համար, այլ ընդհակառակը խորն ընկնում էին նորա սրտում և մնում էին նորա յիշողութեան մէջ: Նորա քնքոյշ սիրտը զգում էր կոպիտ, չար մարդկանց հոգեկան դրութիւնը և կեանքի բոլոր տգեղ ու վատ կողմերը: Իւր ընտանիքի մէջ նոյնպէս նա շատ անգամ տեսնում էր տխուր տեսարաններ: Գէորգի փոք-

րիկ քոյրիկը, որը մի հանդարտ ու լաւ աղջիկ էր և որին ամբողջ ընտանիքը շատ սիրում էր, մեռաւ երկար հիւանդութիւնից յետոյ: Հայրը սաստիկ դարգ էր անում և յուսահատւում էր. աղջկայ համար լաց լինելով, նա բարկանում և նեղացնում էր միւս երեխաներին, վախեցնում էր կնոջը և այդ ամենից յոգնելով, նա իրան ուժ էր տալիս օղիով, որից աւելի գրգռւում և կոպիտ էր դառնում: Այդ տեսակ կեանքը բաւական երկար տևեց. յետոյ հայրը մելամաղձութեան մէջ ընկաւ և երբեմն երբեմն միայն թունդ քէֆեր էր անում:

Գէորգի հայրն, երբ լաւ տրամադրութեան մէջ էր լինում, հաւաքում էր իրան մօտ ընտանիքին և բարձր ձայնով կարգում էր Ս. Գիրքը, կամ իրան կարծիքով մի օր և է լուրջ բան: Ինչ ամսագիր որ նորա ձեռքն ընկնէր, նա պահում, հանում էր ամեն տեսակ վէպիկներն ու պատմութիւնները, ասելով որ

դոքա արժանի չեն լուրջ յօդուածների հետ միասին միւսնոյն կազմի մէջ լինելու: Գէորգ Կրաբբն առնում էր այդ կտորած թերթերը, կարգում էր ագահութեամբ և աւելի ու աւելի սիրում էր ընթերցանութիւնը: Նա հարեւաններից գրքեր էր խնդրում, և այն տղամարդիկ ու կանայք, որոնք թոյլ աչքեր ունէին, կարգում էր նոցա համար և այդպիսով Գէորգը կարճ ժամանակում դառաւ նոցա սիրելին: Նոքա Գէորգին ցոյց էին տալիս իրանց պապական, հին գրքերը և պատմում էին նորան իրանց աչքով տեսած առաջուայ ժամանակների մասին: Կրաբբի գլուխը լցւում էր հարուստ պաշարով խեղճ մարդկանց կեանքի, ցաւերի, աղքատութեան, ուրախութեան և նոցա աւանդութիւնների ու սովորութիւնների մասին:

Կրաբբի սկզբնական կրթութիւնը շատ վատ էր. նա սովորում էր մէկ ամենավատ դպրոցում. այնտեղից փոխուեց

մէկ ուրիշ դպրոց, որտեղ ուսումնասիրեց
բժշկութիւնը: Բժիշկ աւարտելուց յետոյ
նա վերադարձաւ Ալդբորօ:

Քիչ քիչ Կրաբբը բոլորովին միայ-
նակ մնաց. նորա ընկերներն աւելի հա-
րուստ էին և չէին մօտենում նորան և
միւս կողմից նա զգում էր այն զանա-
զանութիւնը, որ քանի գնում սաստկա-
նում էր իւր և իւր անկիրթ երկրացի-
ների մէջ: Նա միայն մէկի հետ մօտե-
ցաւ, իւր հաքւան օրիորդ Իլմայի, որի
հետ սիրում էր ժամանակ անցկացնել.
բայց նորա հետ ամուսնանալ չէր կարող,
որովհետեւ ապրուստի միջոց չունէր:

Նա հօրից ժառանգել էր գիւրագը-
գութիւն և յամառութիւն, իսկ մօրից
քնքշութիւն, վախկոտութիւն և ամաչ-
կոտութիւն: Երբ նա գալիս էր արձա-
կուրդներին տուն հօր մօտ հանգստա-
նալու, իրան վատ էր զգում և տան
սարքն ու կարգը կեղտոտ ու ողորմելի
էր երևում նորան: Նա երազում էր ա-

պագայի համար ապահովուած դրութիւն,
փառք և ընտանեկան երջանկութիւն:
Բայց երբ նա եկաւ Ալդբորօ բժշկութիւն
անելու, յափշտակութիւնն անցաւ. նա
աշխատանք բոլորովին չունէր իւր հայ-
րենիքում և աղքատութիւնն առաջուայ
պէս շրջապատեց երիտասարդ բժշկին:

Միևնոյն ժամանակ կեանքն Ալդ-
բորոյում նորա համար անտանելի էր
դառնում: Հայրը չքաւորութիւնից և ծե-
րութիւնից քանի գնում աւելի անհամ-
բեր և անվարուող էր դառնում, իսկ մայ-
րը դարգից ու հիւանդութիւնից թու-
լացած, արդէն էլ ոյժ չունէր իւր մար-
դու ծանր բնաւորութիւնը տպնելու:
Կրաբբն էլ վատ բժիշկ դուրս եկաւ. նա
շատ լաւ հասկանում ու մտածում էր
ցաւի մասին, քանի որ զեռ տանն էր.
բայց հէնց որ մօտենում էր հիւանդի
մահճակալին, ամեն գիտութիւն մոռա-
նում, գլուխը կորցնում էր և տեսնելով
իւր անշնորհք լինելը, թուլանում ու

յուսահատվում էր: Նա վճռեց թողնել բժշկութիւնը և պարապել գրականութեամբ: Կրաբբը պատրաստուեց գնալ Լօնդօն. հայրն առաջ չէր համաձայնում թողնել որդուն, բայց յետոյ նորա բերած պատճառները խելօք համարելով, թողեց և Գէորգը 30 ու. հետն առնելով, ճանապարհ ընկաւ:

Հասնելով Լօնդօն, Կրաբբը վճռեց աշխատել ինչքան որ ուժ ունի: Նա կարգում էր հին հեղինակներին, վարժվում էր ոտանաւորներ գրելու մէջ և յօրինում էր բաւական շատ: Նա իւր առաջուայ արձակ գրուածքները տանում էր զանազան գրավաճառների մօտ և սպասում էր, որ տպուելուց յետոյ նա կ'ուեննայ թէ փող, թէ փառք և թէ պատուէր կըստանայ նոր աշխատանքի համար: Բայց նորա աշխատութիւնների մեծ մասը վերադարձնում էին և Կրաբբը յոյսը կտրում էր, որ երբ և իցէ հանգամանքները կարող են լաւանալ: 30 ու.

ծախսվում էր. նա ստիպուած էր լինում իւր իրեղէնները ծախել, գրաւ դնել, խնդրել իշխաններին, որ իրան օգնեն և ալլն: Շատ անգամ նա քաղցած էր մընում և այդպիսի ժամանակ նա մտածում էր, որ բանտն ամենալաւ և ցանկալի տեղն է իրան համար: Նա շաբաթը միայն մէկ անգամ էր միս ուտում, այն էլ կիրակի օրերը մէկ վաճառականի տանը և նորա կարծիքով ո՛չ մի համով ու քաղցր բան չէր կարող համեմատուել այն խորոված ոչխարի ոտի հետ, որ տալիս էին այդ ճաշերի ժամանակ: Ազնուութիւնը նորան թուլ չէր տալիս փող վերցնելու ուրիշից, երբ տեսնում էր որ վճարելու հնար չունի. ողորմութիւն խնդրել նա ամաչում էր և նա չէր էլ հաւատում, որ այդպիսի միջոցով կարելի է ապրել: Ահա այդպիսի նեղ դրութեան մէջ, նա վճռեց մէկից խորհուրդ հարցնել արդեօք առաջուայ ճանապարհով գնալ, թէ ոչ: Նա բարեկամներ ու ընկերներ չունէր,

զանազան յայտնի մարդկանց անուն տալով, նա վճռեց դիմել Բօրկին, որն ասպետական ազնուութիւն և ճառախօսելու տաղանդ ունէր. նա տէրութեան առաջին մարդկանց բարեկամն ու ընկերն էր. խորհրդարանում կշիռ ունեցող մարդ էր և իւր ճառերը լսողների սիրելին էր։ Կրաբբը վճռեց նորան նամակ գրել, խնդրելով օգնել իրան մի որևէ կերպով։ Միայն ձեր մեծ անունը կարող է իմ համարձակ վարմունքս ներել մասամբ, գրեց նա։ Բայց ես էլի մէկ հասարակ միջոց ունեմ արդարանալու, որ կը հասկանայ ձեզ պէս բարձր հոգի ունեցող մարդը։ Ես պատկանում եմ այն մարդկանց դասին, որոնց համար աշխարհիս երեսին տեղ չկայ, որոնք չունեն ոչ բարեկամ, ոչ ընկեր, չունեն հնար իրանց քրտնքի աշխատանքով ապրելու և վերջապէս չունեն հաց... Այդ նամակն ուղարկելուց յետոյ Կրաբբն այնպիսի հոգեկան անհանգստութիւն էջ զգում, որ մինչև լոյս

վեստմինիստրեան կամուրջի վերայ անց ու դարձ էր անում։ Կրաբբի բաղդից Բօրկն ինքն էր կարդում իրան հասցեով եկած նամակները։ Կրաբբի ուղղակի և պարզ կերպով դիմելու ձևը Բօրկի գութը շարժեց և նա ուզեց նորան օգնել։ Միւս առաւօտը Գէորգը գնաց իմանալու իւր նամակի հետեւանքի մասին։ Նա սովոր էր մերժումներ լսել և չէր զարմանայ, եթէ այս անգամն էլ անյաջողութեան հանդիպէր։ Բայց ընդ հակառակն երբ նա դողդոջիւն ձայնով իւր անունը տուեց, նորան իսկոյն տարան Բօրկի գրասենեակը։ Մէկ ըոպէից յետոյ քաղցած ու շփոթուած երիտասարդի առաջ կանգնած էր մի 50 տարեկան մարդ, տգեղ և բարձրահասակ։ Խնդրելով նստել Գէորգին նա հանգստացրեց և յոյս տուեց նորան։ Միքանի օրից յետոյ Բօրկը նորան հրաւիրեց ճաշի, ծանօթացրեց իւր կնոջ հետ և խնդրեց Կրաբբին կարգալիւր գրուածքները։

Բօրկն ընտրելով նորա աշխատութիւններից մէկն, ինքն անձամբ տարաւ գրավաճառի մօտ, որը համաձայնեց տրապել: Մի քանի ժամանակից յետոյ Կրաբըր տուեց Բօրկին իւր մէկ նոր վէպի սկիզբը «Գիւղ» վերնագրով, որն աւելի գրաւեց Բօրկի ուշադրութիւնը և նա շատ սիրեց Կրաբըրին ու աւելի շուտ շուտ տեսնվում էր նորա հետ. Գէորգին ծանօթացրեց այն ժամանակուայ յայտնի մարդկանց հետ և հետը տարաւ ամառանոց, որ նա աւելի հանգիստ կերպով կարողանայ իւր նոր աշխատութիւնը վերջացնել: Ամառը Բօրկը նորան շատ անգամ խանգարում էր պարապելու և նորա հետ միասին գնում էր գեղեցիկ շրջականերում թափառելու: Պատահմամբ իմանալով, որ Գէորգը լատիներէն գիտէ, հարցրեց թէ նա արդեօք հոգևորական լինելու կոչումն ունի: Գէորգը վաղուց մտածում էր այդ մասին, անձնական փորձը և հետազօտութիւնները նորա

մէջ զարգացրել էին սէր դէպի աղքատ ու թշուառ մարդիկ և նա կամենում էր իւր բոլոր ուժերը նուիրել նոցա միութարելու և կրթելու գործից: Մի քանի ժամանակից յետոյ Բօրկը գնաց Նորեչի եպիսկոպոսի մօտ և կարճ միջոցում իւր ընկերի գործն առաջ տարաւ:

Այդ միջոցին Գէորգ Կրաբըր 600 ռուբլի ստացաւ դուքս Տիւրլօ լօրդից: Այն ժամանակ գրագէտների պիտոյքները շատ անգամ տալիս էին հարուստ իշխանները:

Կրաբըր դուքս Ռուտլենդի մօտ մատուռի վերակացուի պաշտօն ստացաւ և Լօնդօնից հեռացաւ: Գնալուց առաջ նա այցելեց գիտութեան մշակներին և վերնալարկերում ապրող բանաստեղծներին, որոնց հետ նա երբեմն բաժանում էր աշխատանքն ու վիշտը. նա նոցա շատ փող բաժանեց և այդպէսով մի քանի ժամանակ աջատեց նոցա քաղցածութիւնից: Աղքատներին փող բաժանելիս

նա միշտ շուայլ էր և ամեն զգուշու-
թիւն մոռանում էր, երբ նորանից օգ-
նութիւն էին խնդրում իւր գրագէտ եղ-
բայրները: Այդպիսի դէպքերում նա մո-
ռանում էր իրան, իւր ընտանիքին, պարտ-
քեր էր անում և միայն այն ժամանակ
էր հանգստանում, երբ տեսնում էր որ
ամեն բան արել է ուրիշի համար, ինչ
որ ձեռքիցն եկել է: Դուքս Տիւրլօյի
տուած ընծայի մեծ մասը Լօնդօնից հե-
ռանալուց առաջ նա բաժանեց աղքատ-
ներին:

Ճանապարհին նա ծռուեց գէպի
Ալդբօրօ, որ տեսնի իւր ծնողներին և
օրիորդ Իմային: Արդէն շատ տարի էր
անցել այն ժամանակից, երբ նա վերջին
անգամ իւր հայրենիքումն էր, որտեղ
շատ բան էր փոխուել: Նորա մայրը մե-
ռել էր. հօր դրութիւնը դարձեալ վատ
էր. իսկ օր. Իման առաջուայ պէս դեռ
սիրում էր Գէորգ Կրաբբին: Նորա ըն-
տանիքի հին բարեկամները հաւաքուե-

ցին ծերունի Կրաբբի մօտ, որ իրանց ու-
րախութիւնը յայտնեն նորա որդու յա-
ջողութեան համար: Ծերունու ուրախու-
թեանը չափ չկար, տեսնելով որդու յա-
ջողութիւնները և Գէորգին տանելով մէկ
ուրիշ սենեակ, ցոյց տուեց բոլոր նորա
գրուածքները, որ պահպանում էր մեծ
խնամքով:

Գալով գոլքսի կալուածքը, Կրաբբը
բահանայի կոչում ստացած, պէտք է ու-
ղորմութիւն բաժանէր, որ տուել էր ա-
ռատ կալուածատէրը: Կրաբբն անփորձ
լինելով, բաժանեց անարժաններին, որի
վատ հետեւանքները սովորեցրին նորան
աւելի զգոյշ լինել: Մայիսին 1783 թ.
նորա Գիւղ վէպի համբաւը հասաւ մին-
չև իրան բնակուած տեղը: Դուքսը Լօն-
դօն գնալիս տարաւ հետը և Կրաբբին,
իսկ երբ Իրլանդիայում Լօրդ Լէյտէնան-
տի պաշտօն ստացաւ, այն ժամանակ հը-
րաւիրեց նորան հետը գնալ ծառայելու:
Կրաբբը, որ այդ ժամանակ արդէն յայտ-

1002
638

նի էր, կարող էր փայլուն ու մեծ ապագայ ունենալ, եթէ այդ առաջարկութիւնն ընդունէր: Բայց նորա սիրտն ու միտքը պաշարուած էին ուրիշ բանով: Նա աւելի լաւ համարեց ապրել աղքատների համեստ շրջանում և օգնել նոցա: Դուքսը չկարողացաւ համոզել Կրաբբին, որ վճիռը փոխէ և բաժանուելով նորանից, առաջարկեց, որ գոնէ նա համաձայնի ապրել կնոջ հետ իրան սմրոցում: Կրաբբը նոր էր ամուսնացել օրիորդ Իլմայի հետ:

Իւր ծխականների համար գործելով, Կրաբբը գոհ էր: Նա աշխատում էր մօտենալ իւր ծխերի հետ, հետաքրքրվում էր նոցա ցաւերով և դառնում էր նոցա խորհրդատուն ու օգնականը: Նա ժողովրդի հետ մտերմանալով, նոր նոր դիտողութիւններ էր անում և տեսնում էր կեանքի զանազան պատկերներ: Դորա հետևանքն այն եղաւ, որ նա գրեց «ծրխական ցուցակներ» վերնագրով շարագ-

րութիւնը, որը կարգալիս ամեն մէկ անդղիացի յիշում էր մոռացուած բանաստեղծ Գէորգ Կրաբբին. Գսան տարուց աւելի էր անցել նորա առաջուայ և նոր գրութեան մէջ: 1809 թ. Կրաբբի էլի մէկ նոր շարադրութիւնը դուրս եկաւ, «Արուարձան» անունով. իսկ աւելի ուշ, վէպիկներ և գիւղական պատմութիւններ:

Հասկանալու համար, թէ ինչն էր իսկապէս Կրաբբի գրութեանը գրաւորը, մենք կ'ասենք, որ նա ցածր դասակարգի կեանքի պատկերները նկարագրելով, վճռել էր ամեն բան ճշտութեամբ գրել և իրողութիւնը չէր ծածկում իւր երեւակայութեան ներկերով: «Գիւղ» վէպի սկզբում նա այսպէս է ասում իւր աշխատութեան մասին՝ «Իմ երգիս նպատակն է ներկայացնել գիւղական կեանքն իւր ցաւերով ու դժուարութիւններով, գիւղացու երիտասարդական ժամանակուայ տարիներն իւր յաջողութիւններով ու թշուառութիւններով և նորա փոռ

ասպարէզի վերջը: Ես մտադիր եմ երգելու խեղճ մարդու իսկական և ճշմարիտ կեանքը. իմ մուսաս շնորհք չունի ուրիշ երգեր երգելու: «Գէորգ Կրաբբը կարող էր ճշմարտութիւնը պատմել, որովհետեւ ինքը շատ ցաւ ու դարդ էր տեսել և իւր կեանքի ամենալաւ ժամանակն էլ աշխատում էր դարձեալ աղքատների շուրջը: «Ես հաւատում եմ, որ դաշտերն էլ, նախիրներն էլ ունեն իրանց գեղեցկութիւնը թէ խաշնարածի և թէ հասարակ աչքով նայողի համար: Բայց երբ ես տեսնում եմ դաշտերում մեր գիւղացիներին դժուար աշխատանքի մէջ կէս օրուայ խիստ արևի տակ, որից նոցա քրտնքով ծածկուած երեսն ու մարմինն այրվում է, երբ ես աչքերովս հսկում եմ, թէ ինչպէս ամենաթույլ մշակն անգամ աշխատում է գործն առաջ տանել, որ ետ չմնայ իւր առողջ ընկերից, ուրեմն ինչպէս կը համարձակուեմ ծածկել այդ իսկական չարչարանքի պատկերը բանաս-

տեղծական գեղեցկութեան տակ:

Քահանայ Կրաբբի կեանքն արտաքին հետաքրքրութիւն չունի: մօտ 40 տարու չափ անցաւ առանց մի որևէ նըշանաւոր դէպքի: Ծեր Կրաբբին շրջապատեցին իւր երկու որդոց ընտանիքը և իւր ժողովրդի սէրը: 1814 թ. նորա հանգարտ ու երջանիկ կեանքը խախտուեց նորա կնոջ մահով: Կինը երկար ու ծանր հիւանդութիւնից յետոյ մեռաւ 63 տարեկան հասակում: Կրաբբն այդ ցաւը չըկարողացաւ տանել, հիւանդացաւ և մի քանի օր կեանքի ու մահուան մէջ էր: Առողջանալով, նա ընկաւ մեղամաղձութեան մէջ և չնայելով իւր որդոց խնամքին, նորա տխրութիւնը չէր անցնում: Գործերը թողնելով նա գնաց Ալգբօրօ, որտեղ 40 տարի առաջ ապրում էր նորա հարսնացուն և որտեղ ինքը թափառում էր ինչպէս մի սիրահարուած երիտասարդ և յիշելով իւր կնոջը, նա անդադար լալիս էր: Որդոց խնդրելով, նա

վերադարձաւ տուն և նորից ընկաւ տըխ-
րութեան մէջ, այնպէս որ քիչ մնաց խե-
լագարուէր: Նա չէր կարող այնտեղ ապ-
րել, ամէն բան յիշեցնում էր հանգու-
ցեալին: Հին ընկերները նորա դրութիւ-
նը տեսնելով, աշխատեցին նոր պաշտօն
տալ Տրօուբրիդժում: Կրաբըն ուրախու-
թեամբ թողեց իւր առաջուայ տեղը և
ընտանիքով փոխուեց այդ քաղաքը:

Տրօուբրիդժում ճանաչում էին Կրաբ-
բին ինչպէս բանաստեղծի և բարերար
մարդու: Նորա համար փառաւոր ընթ-
րիք սարքեցին, որից սաստիկ զգածուեց
ծերունին: Բայց շուտով Տրօուբրիդժեցիք
հիասթափուեցին: Կրաբբի նոր ժողովուր-
դը ստիպում էր, որ նա իբրեւ բանաս-
տեղծ, սրախօս և դուրեկան խօսակից
կըլինի. ինչպէս քահանայ սպասում էին
նորա քարոզներին, որից ամեն լսող պի-
տի լաց լինէր և վերջապէս սպասում էին
տեսնել հրապարակական և աչք շլացնող
մարդասիրական մեծագործութիւններ, ու-

րից ամենքը պիտի հիանային: Եւ փոխա-
նակ այդ տեսակ քահանայի, դուրս եկաւ
մի հասարակ, անխօս, կնոջ կորուստից
մռայլացած և բարերարութեան մէջ ընտ-
րութիւն անող մի մարդ: Նա օգնում էր
առանց վկաների և ոչ ոք չէր տեսնում
ոչ նորա արտասուքը. ոչ համբոյրը և ոչ
էլ քնքոյշ խօսքերը: Տխուր ծերունին
միայն իսկական թշուառութիւնների ժա-
մանակ քաղցր էր վարվում հիւանդների,
ծերերի և երեխաների հետ: Նա գիշեր-
ները շատ անգամ գնում էր այնպիսի
աղքատների մօտ, որոնք ամաչում էին
իրանց դրութիւնից և ոչ ոքի էլ լայտնի
չէին: Ընդհակառակը պարապ, չար, ե-
րես առած ու իրանց խեղճութիւնն ու-
րիշներին ցոյց տուող մարդկանց հետ
Կրաբբը շատ խիստ էր և այդպիսիներին
ողորմութիւն տալիս շատ սառն էր լի-
նում և խրատում էր շարունակ:

Կրաբբից անբաւական լինողներ շատ
կային: Խորհրդարանի անդամներ ընտրե-

յուլ ժամանակը մօտենում էր: Կրաբբը իւր ձայնը տուեց մէկին, որին քաղաքացիները չէին ուզում: Երբ Կրաբբը գընում էր ընտրութեանը, ժողովուրդը նորան կանգնեցնում և համոզում էր փոխել իւր վճիռը, բայց տեսնելով որ նա չի համտձայնում, սկսեց հայհոյել նորան և սպառնալիքներ անել: Նոցա կոպիտ բռնութեանը Կրաբբը պատասխանեց խիստ կերպով և խռովարարներին բացատրելով ամեն բան, գնաց առաջ: Չքաջուելով բարկացած հակառակորդների ներկայութիւնից, նա իւր ձայնը տուեց նորան, որին որ ինքն արժանի էր համարում այդ գործի համար:

Միևնոյն ժամանակ նորա գաղտնի գործունէութիւնն երևան ելաւ: Նորան տեսնում էին նախակրթական դպրոցներում շրջապատուած երեխաներով, որոնց հասկացնում էր Ս. Գրքի խօսքերը: Գիշերները նորան հանգիստում էին փողոցներում և տեսնում էին, որ նա գնում է

աղքատներին տեսութեան: Լուր էր պըտըտվում, որ նա օգնում էր խեղճ ուսանողներին: Օգնում էր նոյնպէս բարեգործական հաստատութիւններին և կիրակնօրեայ ժողովրդական դպրոցներին: Քիչ-քիչ նորա հօտը սկսեց ծերունի քահանային համակրել. աննկատելի կերպով ժողովրդի ճաշակը լաւացաւ և Կրաբբն առաջուան անբաւականութեան տեղ սկսեց յարգանք վայելել: Ժողովրդի այդ քաղցր վարմունքից, նորա խստութիւնն ու տխրութիւնը քիչ քիչ անցաւ. բոլորը նորան սիրում էին, տղամարդիկ յարգում էին Կրաբբին նորա գործունէութեան համար, իսկ կանայք նորա բարութեան և համեստութեան: Կրաբբին հանգիստիս հասարակ ժողովուրդը գլխարկը հանում և խորը ողջունում էր նորան:

Սյդ 65 տարեկան ծերունու արտաքինը շատ դուրեկան էր. նորա մօայլ երեսը շատ անգամ քաղցր էր և պարզ ժպիտով էր փայլում: Նորա ճակատը

բարձր ու հանճարեղ էր և մազերը ձիւնի նման սպիտակ էին. նորա մէջքը ծերութիւնից մի քիչ կռացած էր, բայց նա դեռ բաւական առողջ էր:

Այդ միջոցին Կրաբբը գնաց Լօնդօն, որտեղ ուրախութեամբ ընդունեցին բոլորը, որոնք նորան սիրում, կամ ճանաչում էին նորան միայն իւր գրուածքներով: Նա վաղուց արդէն չէր եղել Լօնդօն, որտեղ անցուցել էր իւր դառն երիտասարդութիւնը: Ծերութեան ժամանակ գալով Լօնդօն, նա հանդիպեց ջահել և շքեղ ապրող գրագէտների: Ո՛ր մնացին արդեօք վերնալարկերում ապրող բռնաստեղծները: Մէթէ Վալտէր Սկոտտը մէկ ամսուան աշխատանքի համար ստանում է այնքան, որ բաւական է նորան ամբողջ կեանքի համար: Կրաբբն ինքն էլ փորձով զգաց, թէ որչափ հիմայ բարձր է գնահատվում աշխատանքը: Իւր գրուածքների համար մեծ գումար ստանալով, նա շատ զգածուեց և

յայտնեց իւր անկեղծ ուրախութիւնը:

Կրաբբը մեռնելուց երկու ամիս առաջ, չնայելով որ 77 տարեկան էր, բայց դեռ առողջ, ժիր ու աշխատասէր էր, ինչպէս և միշտ: Նա առաջուայ պէս իւր քահանայական պարտաւորութիւնները կատարում էր ճշտութեամբ և քարոզներ էր խօսում նոյն ցածր ու քաղցր ձայնով, որ դեռ շատ տարիներ լսվում էր ժողովրդի ականջում: Երեխաներն առաջուայ նման շրջապատում էին նորան թէ տանը և թէ ման գալիս: Յունուարի 29-ին, 1832 թ. նա հիւանդացաւ և վախճանուեց փետրուարի 3-ին: Հէնց որ նորա մահը լսեցին Տրօուբրիդժում, խանութները փակեցին: Կազմեցին պատգամաւորութիւններ նորան փառաւոր կերպով թաղելու համար և ստորագրութիւն բացին արձան կանգնեցնելու համար: Նորա թաղման օրը նորից խանութները փակեցին: Եկեղեցիներում սև քոչ քաշեցին: Մեծ բազմութիւն հետևում էր

նորա դագաղին հիմներ երգելով: Եւ ամենքը միաբերան ասում էին՝ օրհնուած է այն ականջը, որ լսել է նորա ձայնը և այն աչքը, որ տեսել է նորա հոգու մեծութիւնը: Նա ազատեց իւր եղբայրներին աղքատութիւնից, նա որբերի հայր, անօգնականների պաշտպան էր և նորա սիրտը լցուած էր քաղցրութեամբ, բարութեամբ և հեղութեամբ և նորա ջրթուները շնչում էին միշտ իմաստուն ու լաւ խրատներ...

Կրաբբի լիշատակին կանգնեցրած մարմարէ մահարձանը ներկայացնում է մի մեռնող ծերունու Ս. Գիրքն առաջը դրած. երկու հրեշտակներ կանգնած են նորա երկու կողմը և կարծես սպասում են նորա հոգուն, որ մնաս բարեւ է անում այս աշխարհին:

Նոյն թարգմանչինն է

	Ռ.	Կ.
1 Յովհան Գուտտէնբերգ . . .	—	15
2 Դոկտոր Զէնսեր . . .	—	20
3 Մանկական Թատրոն . . .	1	—
4 Իբսէնի, Նորա . . .	—	30
5 Լեր Երբայ . . .	—	5
6 Գայլ . . .	—	3
7 Թուղթ և Հին Գրքեր (Օստրո- գորսկի) . . .	—	5
8 Տիրօջացի Եղջիկ և ժլատ . . .	—	5
9 Մեր Պապի Գաւաղանք . . .	—	5
10 Անհանգիստ Գիշեր . . .	—	5
11 Որսի գնդակ . . .	—	5
12 Մայրական սէր . . .	—	5
13 Մրցում . . .	—	5
14 Գէորգ Կրարբ . . .	—	5

ԳԻՆՆ Է 5 ԿՈՊ.

4464

7

2011

